

OPIŁY (85) *part praet act*

opiły (82), **opiely** (3); *opiely Calep* (3).

o jasne; *opiely z tekstu nie oznaczającego é.*

sg m N *opiły* (36). ◇ G *opiłego* (8); *-ého* (1), *-(e)go* (7). ◇ A *opił(e)go* (4). ◇ I *opiłym* (3). ◇ L *opiłym* (4). ◇ V *opiły* (3). ◇ f D *opiłej* (1). ◇ L *opił(e)j* (1). ◇ n I *opiłym* (1). ◇ pl N m pers *opili* (3). *subst* *opił(e)* (4). ◇ G *opiłych* (4). ◇ D *opiłym* (3). ◇ A m pers *opił(e)* (7). ◇ I m *opił(e)mi* (1) *BielŻyw*, *opiłymi* (1) *GroicPorz*. ◇ L *opiłych* (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Zamroczony alkoholem; pijany; ebrius Calag, Calep; plenus vini, udus, vino sepultus Mącz; potulentus, temulentus Calep* (52) : *Ite^m Sprawcza miefki byłiby ktori opiły, aby fmiercią zginął. BielŻyw* 7, 104; *Pan ftrácił od zamku klucze Więc mu leie w gardło ferop A on zdycha opiły chłop RejRozpr* G4v; *BielKom* G2; *Sam przy tym okrutny Káth á ieden álbo dwa opili Ceklárze bywáią GroicPorz* hhv, d4v, hhv; *RejWiz* 31; *RejZwierc* 125v; *Człowiek opiły przewrotnym iest BibRadz Hab* 2/5; *BielKron* 83v, 113v; *Mącz* 383d, 476d, 498a; *Przyiádą nâwiedzâiąc przyiâciołki miłe/ Vkażâ fwe páraty/ á zwłâfzczâ opiłe. BielSat* D2v; *RejZwierc* 62, 62v, 218, [233]; *Strum* L4v; *Calag* 488a; *KochFr* 42; *Kronikâ Czufka opiłuiie wizerunk chłopâ opiłego. WerGość* 244 *marg*; *Nie wfpominam/ iz pijâñftwo kâżdego opiłego człowiekâ przywodzi do tego/ áby zâtrzymâć w łobie nie mogł nic táiemnego. WerGość* 260, 244, 245; *BielSjem* 17 [2 r.], 18v, 27; *Potentus potus, ebrius – Opieli. Calep* 828b, 346b, 1051b; *Phil* L4.

W połączeniach szeregowych (3): *Służká áby też wždy zâwždy był poczciwy/ nie opiłj/ nie wżeteczny RejZwierc* 35v; *CzechEp* 61; *Cierpi Kuny/ [...] Y Pany furyaty/ opiłe tyrány: Pyfzne/ chciwe/ wżeteczne: gorłze niż Pogány. KlonWor* 77.

W charakterystycznych połączeniach: opiły(-a, -e, -li) błazen, ceklarze (2), *chłop* (7), *człowiek* (4), *furfanty, krol* (2), *krześcijanie, łeb, męże* (2), *przyjaciółki* (2), *towarzystwo, tyrany, zgraja, żebracy, żuraw*.

Szeregi: »leniwy a opiły« (1): *ále fparadâ fátiecznâ nie płochâ zbroię nâfię bierzcie przefpiecznie/ przeciw leniwym á opiłym Krześciânom BielKron* 255.

»poczciwy a nie opiły« (1): *Theż mu niewâdzi czâfem s poczciwym á nie z opiłim towarzýftwem pofiedzieć/ pomowić/ pozârtowâć RejZwierc* 15.

»opiły, szalony« (1): *Naydziefz wiele opiłych/ fzalonych żebrakow KlonWor* 50.

a. *W funkcji rzeczownika* (11) : *RejWiz* 30 *marg*; *potym ieden opiły/ zerwał z orłâ koronę złotâ BielKron* 331; *RejZwierc* 218, 231; *KochFr* 30; *WerGość* 247.

W połączeniu szeregowym (1): *A nim wżeteczny/ opiły/ á niedbâlec oczy łobie przedrze/ tedy iuz ow [pocciwy] wżytko nadobnie/ porządnie około łiebie poftânowi RejZwierc* 144v.

opiły czym (2): *Pomfty winem zmiefzânym opiłym. RejAp* 122v *marg* [*idem*] Ee4.

Szereg: »trzeżwy z opiłym« (2): *Trzeżwy z opiłym RejZwierc* B3v [*idem*] [233].

2. *Nadużywający alkoholu; pijak, alkoholik; vinolentus Mącz, PolAnt, Vulg; bibax, bibosus Mącz, Cn; ebriosus Mymer¹, Cn; asotis, vinosus potator Mącz; bibulus, doliaris anus, vinosus Cn* (28) : *Mymer¹* 35; *Pifáli też drudzy pofttronni hiłthorykowie o nas nie trâfnie/ [...] máiâc nas zâ opiłe ludzi BielKron*

334, 261; *Mącz* 17d, 24d, [297]d, 304c, 498a; *RejZwierc* Bbbv, Bbb3; *BielSpr* 43; *KochFr* 71; Coż tu rzecz Chrześcijanin opily/ ktory zawždy dla wstáwicznego obzárftwá smierdzi/ iáko pies zgnily? *WerGość* 212; *Biada*/ práwi/ tey iest Koronie/ w ktorey lud iest opily. *WerGość* 266, 204, 211, 247.

W połączeniach szeregowych (4): *GliczKsiąz* O6; *BudNT Tit* 1/7; Abowiem Biskup ma być bez przygány/ iáko száfarz Boży: nie pylny nie gniewliwy/ nie opily/ nie biały: nie chciwy zylku lzkárádego: ále wdzięcznie goście przyimuiący/ dobrotliwy/ trzeźwy *WujNT Tit* 1/7, 1.*Tim* 3/3.

W przeciwstawieniu: »opily ... trzeźwi« (1): Bo sie ieden rodzi froy drugi dobrotliwy/ [...] ieden opily drugi trzeźwi *RejZwierc* 2v.

W porównaniu (1): A iáko okręt gdy w fię ták wiele wody náberze/ że iey wylewáć niedostátczá/ wnet zátonáć musi. Ták y káždy człowiek opily/ gdy fię zbytnim pićim obciázy y záleie/ ktorego przyrodzenie przechowáć nie może/ iuż ten pewnie w piwie/w winie/ álbo w gorzáłce rozum fwoy wzytek wtopić/ y lam wtonáć/ [...] musi *WerGość* 228.

W charakterystycznych połączeniach: opila(-y, -e, -li) *baba*, *chrześcijanin* (2), *człek*, *człowiek* (2), *lud*, *ludzie* (2), *Polacy*, *ziemianie*.

Szereg: »nierządný i opily« (1): Silá yeft tákich mámek/ ktore fá y nýrządne y opile *GliczKsiąz* D5v.

a. *W funkcji rzeczownika* (4) : *RejWiz* Cc8; *Zdrowie opilego*. *RejZwierc* 61v *marg*; *Plugáłtwo opilego*. *RejZwierc* 61v *marg*, [233].

3. *Pijacki*, charakterystyczny dla *pijaka* (3) :

W połączeniu szeregowym (1): ále iákich żywotow ci pánowie wzyfcy vzywáć muřzá/ [...]. Bo bezbożnych/ nieuczciwych/ drapieźnych/ fwowolnych/ opilych/ niefpokoynych/ niezdrowych/ niebełpiecznych *RejZwierc* 131v.

Szereg: »wszetczny a opily« (2): A wzákoż tego trzebá ftrzedz/ áby ony rozmowy nie był wżetczne á opile *RejZwierc* 15v; ftrzecz Heli biskup zakonu ftárego [...] dopuścił fynom fwym fwowolenftwá á wżethecznych á opilych żywotow przy kořciele Bożym vzywáć *RejZwierc* 126.

4. *Który się napił do syta* (2) : Nie ruřzy fię on owad/ nie odleci fnadnie: Aż pełen y opily ná ziemię vpádnie. *KlonWor* 76.

a. *Nasiąknęty* (1) : Lecż kiedy iáż [*wannę*, tj. *nurt obok leżácego w wodzie pnia*] práđ [*pień*] pogręźnie opily/ Y bez gáłázek leży iuż ognily/ Wilkiem to zowá *KlonFlis* F3.

Synonimy: **1.** *pijany*; **2.** *pijak*, *pijanica*.

Cf **NIEOPIŁY, OPIĆ SIĘ, OPILCA, OPILEC, OPITY**